

# TANULMÁNYOK

SZÁSZY ISTVÁN

## A külföldi polgári eljárás jogi hatásainak elismerése a magyar jogban

I. A polgári eljárás szabályozása tekintetében lényeges elvi ellentét mutatkozik a szocialista és polgári jogrendszerek között. Ez az ellentét kifejezésre jut a polgári eljárás fogalmának, tárgyának meghatározásában, a bíróság szervezetének, az igazságszolgáltatás feladatainak, szervezeti és működési alapelvei tartalmának megállapításában.<sup>1</sup> Másképp érvényesül a polgári eljárásban a jóhiszemű eljárás, a felek egyenjogúságának elve, a rendelkezési elv, a tárgyalási elv, a nyilvánosság, a szóbeliség, a közvetlenség, az anyanyelv használatának elve.<sup>2</sup> Más a perköltségek jogi természete is a polgári és a szocialista jogban. A polgári írók — írják a szovjet perjogászok — a pert a bíróság előtt lejátszódó párbajnak tekintik s ezért azon a nézeten vannak, hogy annak a félnek győzelme, aki az ügyet megnyerte, nem lenne teljes, ha azt a kiízetett perköltség árán kellene megvásárolnia. „A perben éppen úgy, mint a háborúban, sarcot szednek a legyőzött féltől.” A szovjet per ezzel szemben nem a felek között lejátszódó harc, hanem a polgári jogi vitának a bíróság által történő elbírálására és eldöntésére vonatkozólag megállapított rend, amelynek célja a jogok és törvényes érdekek védelme és megóvása, amiért is az egyik fél által viselt költségeknek a másik fél részéről történő megtérítése az elszenvedett veszteségek méltányos jóvátétele.

Ez az elvi ellentét kifejezésre jut — amint arra *Lunc* és *Réczei*, valamint legutóbb *G. E. Vilkov* a *Lunc* által szerkesztett, 1956-ban megjelent tanulmánykötetben közzétett tanulmányában<sup>3</sup> rámutat — a nemzetközi polgári eljárási jog kérdéseinek és így a külföldi polgári eljárás jogi hatásai elismerésének szabályozása tekintetében is. A szocialista jogrendszerek más feltételek mellett ismerik el a külföldön folyamatban levő és ott befejezett eljárás jogi hatásait, mint a polgári jogrendszerek, és másképpen szabályozzák az elismerésnél követendő eljárást is.

Megjegyzendő, hogy ebből az utóbbi szempontból éppúgy, mint az anyagi polgári jog és a polgári eljárás jogi szabályozása szempontjából általában, tételes jogi eltérések mutatkoznak az egyes jogrendszerek között a szocialista és a polgári jogrendszerek körén belül is. Így bizonyos eltérések

<sup>1</sup> Névai László: a „*Magyar polgári eljárásjog*” egyetemi jegyzetben, 1955. 7. és köv. o.

<sup>2</sup> Abramov: *Szovjetszkij grazsdanszkij processz.* (Szovjet polgári eljárás). Moszkva, 1952. (oroszul). 2. és köv. o.

<sup>3</sup> Lunc, *Nemzetközi magánjog.* 1949. (magyar fordításban, 1951.) 206. és köv. o.; Réczei, *Nemzetközi magánjog.* 1955. 553. és köv. o.; G. E. Vilkov, *A polgári per kérdései a nemzetközi magánjogban.* (*Voproszi mezsdunarodnovo csasztnovo prava.* 1956., szerkesztette L. A. Lunc. 209–223. o.).

észlelhetők a szovjet jog és a népi demokráciák jogrendszerei között, és eltérések észlelhetők az egyes polgári jogrendszerek között is. Más elvek érvényesülnek a) a német jogot követő, római és germánjogi alapokon nyugvó jogokban, pl. az osztrák, japán, thaiföldi jogokban; b) a francia jogot követő európai, dél- és középamerikai latin jogokban és az ugyancsak a francia jogot követő németalföldi, egyiptomi, görög, quebeci, louisianai stb. jogokban; c) a svájci jogban és az azt követő török és liechtensteini jogokban; d) a skandináv jogokban; e) az angolszász jogokban.

II. A polgári eljárás, a per eljárási, perbeli magatartásokból (cselekményekből és nemtevésekből, mulasztásokból) áll. Az eljárás, a per ugyanis a felek, a bíróság és más a perben résztvevő személyek egymáshoz kapcsolódó magatartásainak kifejtése útján jut el az eredményhez, a bírói döntéshez. Ezt fejezi ki az eljárás latin neve: a *processus* is, ami előrehaladó mozgást jelent. Ezekhez a perbeli magatartásokhoz a polgári eljárási jog különböző, részben tisztán *eljárási*, *processzuális* hatásokat (pl. a perfüggőséget, az alaki és anyagi jogerőt, a végrehajthatóságot stb.), részben pedig *eljárási okokból anyagi jogi* hatásokat fűz (pl. a pervesztes fél elmarasztalását a perköltségekben, a jóhiszemű fél kötelezését a gyümölcsök kiadására, az alperesnek a perkamatok vagy a lejárt kamatok után járó kamatok megfizetésére való kötelezését stb.). Az eljárási magatartásokhoz az *anyagi polgári jog* is fűz — nem eljárási okokból — joghatásokat (pl. az adós késedelembeesését, az elévülés félbeszakadását, a házasság felbontását stb.).

A nemzetközi polgári eljárási jog szempontjából különösen annak a kérdésnek van jelentősége, hogy a külföldön folyamatban levő vagy ott befejezett eljárás keretében kifejtett perbeli magatartások joghatásai, mégpedig elsősorban a külföldi perfüggőség és az eljárást befejező külföldi bírói határozat jogereje és végrehajthatósága belföldön elismerendők-e, és milyen feltételek mellett. Ezzel kapcsolatban megállapítható, hogy az államok a külföldön folyamatban levő vagy befejezett eljárás joghatásainak és általában a külföldi bírói tevékenységnek elismerése tekintetében sokkal tartózkodóbban viselkednek, mint a külföldi anyagi jogszabályok, a külföldi törvényhozói tevékenység elismerése tekintetében, aminek az a magyarázata — a külföldi bíróságokkal szemben táplált bizalmatlanságon kívül —, hogy a külföldi eljárási magatartás és különösen az ítéletekben foglalt rendelkezés konkrét jellege miatt a társadalmi és gazdasági életben sokkal nagyobb intenzitással jelentkezik, mint a törvényben foglalt elvont rendelkezés.

III. Az egyes jogrendszerek a külföldön folyamatban levő és a külföldön befejezett polgári eljárás *eljárásjogi* hatásainak elismerése szempontjából különböző csoportokba oszthatók. Egyes jogok (pl. USA, az 1933 előtti angol jog, a németalföldi Pp. 431, az 1876. márc. 25-i belga Pp. 10, a skandináv jogok, a szovjet jog, az új lengyel, bolgár jogok, a török jog, India, Írország joga stb.) nemzetközi egyezmény hiányában sem a külföldön folyamatban levő, sem a külföldön befejezett eljárás semminemű eljárásjogi hatását nem ismerik el. Más jogok (francia bírói gyakorlat, az olasz Pp. 3. s általában a latin jogok, valamint a legtöbb esetben az 1933 utáni angol jog) a befejezett eljárás eljárási hatásait bizonyos feltételek mellett elismerik, a folyamatban levő eljárás eljárási hatásait nem. Isnét más jogok (a német és svájci jogkörbe tartozó jogok) a folyamatban levő és befejezett eljárás processzuális hatásait azonos feltételek mellett ismerik el. Egy negyedik csoportja a jogrendszereknek (Arminjon szerint a francia jog) a folyamatban levő és a be-

fejezett eljárás processzuális hatásait különböző feltételek mellett ismeri el és a folyamatban levő eljárás hatásainak elismeréséhez kevesebb feltétel fennforgását kívánja meg, mint a befejezett eljárás hatásainak elismeréséhez.<sup>4</sup> A jogrendszerek ötödik csoportja (pl. az új magyar jog) a folyamatban levő és a befejezett eljárás processzuális hatásait azonos feltételek mellett ismeri el, de kivételt tesz a végrehajthatóság tekintetében, mert ennek elismeréséhez több feltétel fennforgását kívánja meg, mint a külföldi befejezett eljárás egyéb hatásai elismeréséhez. A helyes felfogás szerint — legalábbis azokban a jogrendszerekben, amelyekben, mint a magyar jogban, a külföldi ítélet anyagi jogi helyességét a belföldi bíróság nem bírálja felül — a külföldön folyamatban levő eljárás *processzuális hatásait* (pl. perfüggőséget) elvileg ugyanazok mellett a feltételek mellett kell elismerni, mint a befejezett eljárás processzuális hatásait (a külföldi ítélet jogerejét és végrehajthatóságát), mert egyrészt a külföldi érdemi határozat elismerése mint több, magában foglalja mint kevesebbet a határozat létrejöveteléhez szükséges eljárási magatartások processzuális hatásainak elismerését is, másrészt, mert nem lehet nagyobb hatályt tulajdonítani a külföldi perindításnak, ha az eljárás nem nyer befejezést ítélettel vagy peregyezséggel, mint akkor, mikor azt ilyen módon fejezik be. Ugyanezek mellett a feltételek mellett kell elismerni a külföldön folyamatban levő és az ott befejezett eljárásnak *az eljárási jog által eljárási okokból meghatározott anyagi jogi hatásait is* (pl. a perköltségekben marasztalást vagy az alperes kötelezését a perkamat fizetésére), mert ezeket a joghatásokat is az eljárási jog szabályozza és nem az anyagi jog. Ezzel szemben a külföldi eljárásnak *az anyagi jog által az eljárási magatartásokhoz nem eljárási okokból kapcsolt joghatásait* különböző feltételek mellett kell elismernie a belföldi bírónak aszerint, hogy a külföldön folyamatban levő vagy már befejezett eljárás anyagi jogi hatásainak elismeréséről van szó. A külföldön folyamatban levő eljárás (a keresetindítás, perindítás, a perbebocsátkozás) *anyagi jogi hatásait* (pl. a keresetnek az igény elévülését félbeszakító hatását) a belföldi bírónak el kell ismernie, ha az alkalmazandó anyagi lex causae azokat akkor is ismeri, ha a kérdéses magatartást külföldi per keretében fejtették ki, ami vélelmezendő, mégpedig el kell ismernie tekintet nélkül arra, hogy a belföldi jog a külföldi eljárás processzuális és az eljárási jog által meghatározott anyagi hatásait ismeri-e. A külföldön befejezett eljárás (az érdemi konstruktív határozat) *anyagi jogi hatásait* (pl. a házasságbontó ítélet házasságbontó hatását) a belföldi bíró viszont csak akkor ismerheti el, ha az eljárás anyagi jogi hatását a *lex causae*, az eljárás processzuális és az eljárási jog által meghatározott anyagi hatásait pedig a *belföldi eljárási jog* ismeri. (Erősen vitás.)

IV. Ami a külföldi *perfüggésnek* (Rechtshängigkeit, litispendentia, litispendance, pending at law) a belföldi eljárást kizáró hatását, illeti,<sup>5</sup> egyes jogok

<sup>4</sup> Arminjon a Lapradelle és Niboyet által szerkesztett *Répertoire de droit international*-ban. IX. köt. 9. és köv. o.

<sup>5</sup> Réczei i. m. 528. és köv. o.; V. Yseux, *La litispendance dans les relations internationales*. Journ. Clunet 1892. 862. és köv. o.; Arminjon, *Litispendance et connexité*. Répertoire de dr. int. IX. 8. és köv. o.; Pillet, *Traité prat. de dr. int. privé II*. 1924. 645. o.; Alexander Schmidt, Niemeyers XVIII. köt. 1908. 17. és köv. o.; Riezler, *Internationale Zivilprozessrecht*. 1949. 451. és köv. o.; Guldener, *Das internationale und interkantonale Zivilprozessrecht der Schweiz*. 1951. 174. és köv. o.

(a német, osztrák, svájci, általában a német jogkörhöz tartozó jogok, továbbá a spanyol jog, a Bustamante kódex 394.) a külföldi perfüggőségnek csak abban az esetben tulajdonítanak a belföldi eljárást kizáró hatást, ha a külföldi perben hozandó érdemi bírói határozat a belföldön elismerendő lenne. Más jogok (a francia, olasz és az azokat követő latin jogok) sohasem tulajdonítanak a külföldi perfüggőségnek a belföldi eljárást kizáró hatást. Vannak végül jogrendszerek (az angolszász jogok), amelyek a külföldi perfüggőséget csak abban az esetben veszik figyelembe, ha a belföldi kereset „vexatórikus” jellegűnek (vexatorious and oppressive) minősül, ami, ha a külföldi bíróság a Brit Nemzetközösség határain kívül van, nem vélemezhető. A magyar jogban írott jogszabály a külföldi perfüggőség figyelembevételének feltételeit nem határozza meg. A helyes fellogás szerint a külföldi perfüggőségnek csak abban az esetben van a magyar jog szerint a belföldi eljárást kizáró hatása, ha a külföldi perben hozandó bírósági határozat Magyarországon elismerendő, és ha vagyoni jogi perről van szó, végrehajtandó lenne.

V. Ami a *polgári eljárást befejező külföldi bírósági határozatok* (bírói ítéletek és más, a bírói ítéletekkel azonosítható bírói határozatok) elismerését és végrehajtását illeti,<sup>6</sup> számos jogrendszer (holland jog, Oberwalden (Pp. 426.), Baselland (Pp. 286) svájci kantonok, a török jog, a skandináv jogok, a régi orosz jog, a lengyel, bolgár, belga, szovjet jog, USA, az 1933 előtti angol jog, India, Írország) — mint említettem — csak nemzetközi egyezmény esetében ismeri el az ilyen határozatokat. Más jogok minden külön feltétel nélkül elismerik. (Ez a szabály az interlokális és interpersonális jogban). Vannak jogok, amelyek szerint az elismerés a belföldi bíróság diszkrecionális hatalmától függ (így Waadt (Pp. 586.), Neuenburg (Pp. 505.) és Genf (Pp. 463.) kantonok joga, Brazília, Monaco). A legtöbb jog azonban meghatározza azokat a feltételeket, amelyek mellett a külföldi bírói határozatok belföldön elismerendők és végrehajtandók. Ez utóbbiak egyik része (a német és az azt követő jogok, a régi és új magyar jog is) — egyes kivételektől eltekintve — elvileg *ipso iure, automatikusan*, a törvény alapján, külön eljárás nélkül ismeri el a külföldi határozatok hatályát, ha a törvényi feltételeknek megfelelnek. E jogok szerint is előfordulhat, hogy a belföldi bíróság dönt az elismerés kérdésében, de ebben az esetben a bíróság döntése csupán deklaratív jelentőségű, csak annak megállapítására szorítkozik, hogy a megkívánt feltételek fennforognak-e. Az elismerés törvényi feltételeit meghatározó jogrendszerek másik része (a francia és azt követő európai és dél- és középamerikai latin jogok) *egyes külföldi határozatoknál* (a konstitutív és a személyállapotokra vonatkozó határozatoknál) az *ipso*

<sup>6</sup> A vonatkozó nagyon gazdag irodalomból kiemelendők tartom a következő műveket: Lunc i. m. 553. és köv. o.; Magyary, *A magyar polgári perjog nemzetközi vonatkozásai*. 1902. 91. és köv. o. és *Újabb irányok a magyar nemzetközi perjogban*. 1907. 26. és köv. o.; Guldener, *Das internationale und interkantonale Zivilprozessrecht der Schweiz*. 1951. 84. és köv. o.; Riezler i. m. 509. o. 1. jegyzet; Perroud, *Répertoire de dr. int.* V. köt. (1929) 351. és köv. o. és *Supplément* (1934) 175. és köv. o.; Batiffol, *Traité élémentaire de droit international privé*. 1955. 820. és köv. o.; Morelli, *Diritto processuale civile internazionale*. 1954. 275. és köv. o.; Cheshire, *Private International Law*. 4. kiad. 1952. 585. és köv. o.; Morris, *Dicey's Conflict of Laws*. 6. kiad. 1949. 388. és köv. o.; *Restatement of the Law of Conflict of Laws*. 1934. 429. és köv. o.; Nussbaum, *Principles of Private International Law*. 1943. 229. és köv. o.; Miaja de la Muela, *Derecho internacional privado II*. (1955) 453. és köv. o.; és legújabban Riad, *La valeur internationale des jugements en droit comparé*. 1955.

*iure elismerés rendszerét követik, más határozatoknál (vagyonjogi marasztaló határozatoknál) külön hatósági (bíróági) aktust (exequaturt) kívánnak*, mely bírósági aktusnak konstitutív jellege van. Az elismerés törvényi feltételeit meghatározó jogrendszerek harmadik része (olasz jog, 1933 óta az angol jog) minden külföldi bírói határozat elismeréséhez szükségesnek tart egy bizonyos bírói aktust: az olasz jog a Corte di Appello delibációs ítéletét, az angol jog a külföldi ítélet bírósági regisztrálását. Azok a jogrendszerek, amelyek a külföldi bírói határozatokat csak a törvényben meghatározott feltételek mellett ismerik el: vagy megkívánják az elismeréshez a külföldi határozat helyességének *érdemi felülbírlását* (revision au fond) (a francia és az azt követő legtöbb latin jog), vagy ezt nem engedik meg (a német és svájci jogkörhöz tartozó jogok, egyes latin pl. a spanyol és olasz jog, a szovjet s a népi demokratikus jogok). Az olasz Pp. 798. §-a szerint felülbírlásnak csak akkor lehet helye az alperes kívánságára, ha a külföldi határozat mulasztási ítélet vagy ha a perújítás (revocazione) feltételei fennforognak; az angol jog szerint viszont, ha a külföldi ítélet csaláson (fraud) vagy tévedésen alapszik vagy a belföldi közrendet sérti. Az USA-ban érdemi felülbírlásnak általában nincs helye, kivéve egyes írók szerint, ha a külföldi bíróság az USA anyagi jogát alkalmazta.

Az elismerés *feltételei* jogrendszerenként különbözök. Hol pozitíve, hol negatíve, mint az elismerést kizáró feltételek vannak szövegezve. Általában megállapítható, hogy az elismerés feltételei a következők szoktak lenni: 1. kell hogy az elismerendő határozat külföldi legyen; 2. a külföldi határozatnak polgári ügyben kell érdemi határozatnak kell lennie; 3. a határozatnak meglegyenek a bírósági határozat fogalmi, érvényességi és hatályossági kellékei; 4. a külföldi határozat hiteles legyen; 5. a külföldi határozatnak kötőereje legyen és jogerős legyen; 6. ne legyen ellentétben belföldi jogerős határozattal; 7. a belföldi bíróságnak nem szabad kizárólagos joghatósággal bírnia a per elbírálására; 8. a külföldi bíróságnak — egyes jogok (pl. a német Pp. 328. l. bek. 1. p., osztrák Vht. 80. 1. p., olasz Pp. 797. 1. p., a francia, angol, amerikai bírói gyakorlat, az új csehszlovák, bolgár és német jogsegélyegyezményeink) szerint a belföldi jog értelmében joghatósággal kell bírnia; 9. a külföldi bíróságnak a külföldi jog szerint hatáskörrel és illetékességgel kell bírnia; 10. a külföldi eljárásnak alakilag szabályosnak kell lennie; 11. a külföldi bíróságnak — egyes jogok (pl. a francia bírói gyakorlat) szerint — a belföldi nemzetközi magánjog kollíziós normái értelmében irányadó anyagi jogot kellett alkalmaznia; 12. a külföldi határozatnak — egyes jogok szerint — érdemi szempontból helyesnek kell lennie (így a francia jogot követő latin jogok szerint); 13. a külföldi határozatnak nem szabad a belföldi közrendbe ütköznie; 14. egyes jogok szerint anyagi viszonyosságnak kell fennforognia a külföldi határozatok elismerése tekintetében.<sup>7</sup>

<sup>7</sup> Az anyagi viszonyosság fennforgását megkívánják a külföldi bírói határozatok elismeréséhez: a) a német jogkörben: a német (Pp. 328. l. bek. 5. pont), osztrák (Vht. 79), régi magyar (Pp. 414. l. bek. 6. pont), japán (Pp. 515.), régi kínai (1920/21. évi Pp.) jogok; b) a latin jogkörben: az egyiptomi (Pp. 491.), spanyol (Pp. 953.), chilei (Pp. 240.), perui (Pp. 1156.), columbiai (Pp. 876.), cubai (Pp. 951.), guatemalai, hondurasi (Pp. 236.), libériai, palesztinai, mexikói (Pp. 780., 794.), panamai, uruguayi (Pp. 512.), marokkói, venezuelai jogok; c) a svájci jogkörben: egyes svájci kantonok (Luzern Pp. 325., Uri Pp. 305., Nidwalden Pp. 164., Zug Pp. 225., Basel város Pp. 258., Schaffhausen SYZ. 16. 358. l., 81. pont, Appenzell A. Rh. Pp. 155., Appenzell I. Rh. Pp. 314., Graubünden Pp. 283., Aargau Pp. 378., Thurgau Pp. 320., Wallis Pp. 383., Genf Pp. 463., Zürich

(Ezek az elismerés közvetlen feltételei.) Ezenkívül, ha az elismerés külön eljárás keretében történik, szükséges az is, hogy meglegyenek azok a feltételek, amelyeket a tételes jog általában a polgári eljárás eljárási feltételeinek tekint: kell hogy meglegyenek a perelőfeltételek és hiányozzanak a perakadályok. (Az elismerés közvetett feltételei.)

A végrehajthatóság feltételei általában ugyanazok, mint az elismerés feltételei, kivéve egyes jogokat, mint pl. a jelenlegi magyar jogot, a zürichi Pp.-t (307., 377.), és 1933 óta az angol jogot, amelyek szerint a végrehajthatóság további feltételekhez, a viszonyossághoz van kötve. Megjegyzendő azonban, hogy a végrehajthatóság elismeréséhez az ipso iure elismerés rendszerét követő jogok szerint is szükség van külön bírói határozatra, az exequaturra, ami érthető, mert a végrehajtás ellenőrzését egyik állam sem engedi ki a kezéből.

VI. A magyar jog különbséget tesz a külföldi bírósági határozat elismerése és végrehajtása között, ami azt jelenti, hogy más szabályok irányadók a külföldi bírói határozat végrehajtása és a határozat egyéb processzualis és anyagi hatásainak (pl. a jogerőnek) elismerése tekintetében. Ez indokolt is, mert egyrészt vannak bírói határozatok (pl. a személyi állapot kérdésében hozott határozatok), amelyeknél a végrehajthatóság kérdése fel sem merül, mert másrészt a végrehajthatóság kérdésének elbírálása különös szempontok figyelembevételét teszi szükségessé. A külföldi bírói határozatok elismerését az 1952. 22. tvr. (Ppé.) 16. §-a, a végrehajthatóság kérdését az 1955. 21. tvr. (Vht.) 209—211. §§ szabályozzák. A magyar jog, ellentétben a szovjet, lengyel és bolgár jogokkal, a külföldi bírósági határozat elismeréséhez és végrehajtásához nem kíván nemzetközi egyezményt, sőt az elismerést a viszonyosságtól sem teszi függővé, a végrehajthatóságot azonban igen. Ez — nézetem szerint — nem helyeselhető, mert ez azt jelenti, hogy a külföldi jogerős ítélet alapján az alperes a magyar bíróság előtt indított perben az *exceptio rei iudicatae* kifogásával élhet akkor is, ha a külföldi ítélet itt viszonyosság hiányában nem hajtható végre.

Feltétlenül szükséges volna, hogy a külföldi ítélet elismerése is a viszonyosságtól tételesen függővé.

Ami a külföldi bírósági határozatok elismerését illeti, mindenekelőtt megjegyzendő, hogy a külföldi bírósági határozat elismerése céljából a magyar jog szerint nincs szükség belföldi bíróság vagy más hatóság határozatára, hanem az elismerés, ha annak feltételei fennforognak, mint a német, svájci, szovjet jogkörben, *ipso iure*, automatikusan történik. Az elismerés feltételei a Ppé. 16. § szerint: 1. kell hogy az ügy ne tartozzék a magyar bíróság kizárólagos joghatósága alá (ne vonatkozzék magyar állampolgár személyi állapotára, magyarországi ingatlanra, a magyar állam vagy külföldön területenkivüliséget élvező magyar állampolgár ellen irányuló perre stb.); 2. az elismerés ne ütközzék az Alkotmányba vagy a magyar jognak feltétlen alkalmazást kívánó szabályába (közrendi klauzula); 3. ha a határozatot magyar állampolgár terhére hozták, a külföldi bíróság ne járt el légyen olyan illetékes-

Pp. 307., 377. (csak a végrehajtáshoz), Bern Pp. 401., Solothurn Pp. 349., Schwyz Pp. 472.), a török (1918. évi tv. 2.), liechtensteini jogok; (nem kívánnak viszonyosságot: St. Gallen, Tessin és Neuenburg kantonok); d) az angolszász jogkörben: 1933. évi angol Foreign Judgments (Reciprocal Enforcement) Act (S. 1.), USA joga; e) a népi demokrátiás jogkörben: a magyar (Vht. 209. 1. bek. 6. pont) és jugoszláv jogok (1956. évi Ppé. 17. 7. bek. 4. pont. 20. 1. bek.).

ségi ok alapján, amelyet az illető külföldi állam joga szerint annak saját állampolgárával szemben nem lehet alkalmazni; 4. ha a határozatot magyar állampolgár terhére hozták, nem ismerhető el a határozat, ha az a perben akár az eljárás szabálytalansága miatt, akár pedig azért nem vett személyesen, sem képviselője útján részt, mert az idézést neki magyarországi lakóhelyén nem kézbesítették; 5. a külföldi határozat érvényességének elismerése a magyar bíróságnak az ügyben hozott korábbi jogerős határozatával ne ellenkezzék. A Ppé. szövege szerint e feltételek hiányában a külföldi határozat nem tekinthető „érvényesnek”, ami nem helyeselhető, mert az elismerés és az érvényesség különböző kérdések, és az el nem ismert külföldi határozat az elismerés hiánya miatt még nem tekinthető érvénytelennek.

A Ppé. 16. §-ának szövege nem sorolja fel az elismerés feltételei között sem azt, hogy a külföldi bíróságnak a perre a magyar jog szerint joghatósága, illetékessége legyen, sem azt, hogy a külföldi bíróságnak a külföldi jog szerint joghatósága, hatásköre és illetékessége legyen (ennek elbírálását a magyar jog a külföldi bíróságra bízta és annak döntését nem bírálja felül), sem azt, hogy a külföldi eljárás alakilag szabályos legyen (kivétel a magyar honos ellen hozott mulasztási ítélet), sem azt, hogy a külföldi bíróság a magyar nemzetközi magánjogi kollíziós normákat alkalmazta legyen, sem azt (mint a latin jogokban), hogy a külföldi határozat érdemi szempontból helyes legyen (nincs revision au fond), sem azt, hogy a bírósági határozatok elismerése tekintetében a viszonyosság fennfiorogjon, sem azt, hogy a határozat jogerős legyen, sem azt, hogy az ügy ne tartozzék a magyar bíróság kizárólagos illetékessége alá. Ezzel szemben a dolog természetéből kifolyólag feltétele, bár a Ppé. ezt külön nem említi, hogy a határozat polgári ügyben kell hogy külföldi érdemleges bírói határozat legyen (ne pergátló ítélet vagy Prozessurteil), hogy a határozatnak kötőereje legyen, hogy a határozatnak meglegyenek a bírói határozat fogalmi, érvényességi és hatályossági kellékei, hogy a határozat hiteles legyen. A helyes felfogás szerint, annak ellenére, hogy a Ppé. 16. §-a nem említi, a magyar bíróságnak vizsgálnia kell azt is, hogy a külföldi bírói határozat jogerős-e, mert jogviszonyt vagy jogállapotot csak jogerős bírói ítélettel lehet véglegesen rendezni, ami implicite magában foglalja azt is, hogy a bírói ítélettel rendezett jogviszonyt vagy jogállapotot csak akkor lehet fennállónak elismerni, ha az ítélet jogerős. Ehhez nem szükséges kifejezett törvényi rendelkezés.

Ami a külföldi bírói határozatok *végrehajtását* illeti, a Vht. 209. §-a szerint ennek feltételei: 1. hogy a határozat Magyarországon a fentiek szerint elismerendő legyen; 2. hogy a végrehajthatóságot nemzetközi egyezmény lehetővé tegye, vagy hogy a végrehajtásra vonatkozólag a viszonyosságot az igazságügyminiszter megállapítsa. A külföldi bíróság határozatának végrehajtása végrehajtási lap alapján történik. A végrehajtási lapot az adós lakóhelye szerint illetékes járásbíróság állítja ki (Vht. 210.).

A külföldi bírósági határozat *elismerését* szabályozzák az 1911: XXI. tv-be iktatott hágai házassághontási egyezmény (5. 6. és 7. cikkek), a kis-korúak és a teljeskorúak gyámságáról szóló, az 1911: XXII. és 1912: LII. tv-be iktatott hágai egyezmények (6., illetőleg 7. és 11. cikkek), valamint egyes kétoldalú, később említendő jogsegélyegyezményeink.

*Jelenleg általános hatályú végrehajtási egyezményünk van:* Csehszlovákiával (1951. 29. tvr), Bulgáriával (1954. 2. tvr), a Német Demokratikus Köztársasággal (1958. 20. tvr), és a Szovjetunióval (1958. 38. tvr). Polgári jog-

segélyszerződést kötöttünk Romániával is, ez azonban még közzétéve nem lett. A második világháború előtt általános végrehajtási egyezményünk volt Ausztriával (1914 : XLII. és LI. tv-ek). *Korlátolt hatályú végrehajtási egyezményeink jelenleg: 1. az 1909 : XIV. tv-be iktatott hágai egyezmény, az olasz (1927 : I. tv), francia (28.561/1935. IM.), jugoszláv (1930 : XXXIX. tv), brit (1936 : XII. tv), török (1940 : XXIV. tv) jogsegélyegyezményeink, amelyek az eljárási költségek és kiadások tárgyában hozott elmarasztaló határozatok végrehajtásáról rendelkeznek; 2. az 1952. október 25-én Bernben kelt vasúti áru-, személy- és podgyászlúvarozási egyezmények (1957. évi 29. tvr), amelyek a nemzetközi áru-, személy- és podgyászlúvarozással kapcsolatos bírósági határozatok végrehajtásáról rendelkeznek. Fontos egyemény még a tartásdíj külföldön való behajtása tárgyában New Yorkban 1956. júni. 20-án kelt és az 1957. 53. tvr-rel kihirdetett kollektív egyezmény, amelyet eddig Magyarországon kívül Ceylon, Csehszlovákia, Haiti, Norvégia, Olaszország, Svédország, Guatemala, Izrael és Marokkó ratifikáltak (316/1957. IM. II. 2. sz. közlemény (Ig. Közl. 1957. 218. l.)), és amely nem biztosítja ugyan a tartásdíjakat megállapító bírói határozatok végrehajtása tekintetében a viszonsóságot, azonban igyekszik megkönnyíteni a tartás iránti igényeknek külföldön való érvényesítését és behajtását. (Ld. a 9/1957. IM. rendeletet). A második világháború alatt végrehajtási egyezményeket kötöttünk még Németországgal a tartási ügyekben keletkezett bírósági és gyámhatósági határozatok, egyezségek és egyéb végrehajtható okiratok kölcsönös elismerése és végrehajtása tárgyában (1942 : XVIII. tv), valamint a családjogi határozatok és holtaknyilvánítások kölcsönös elismerése tárgyában (1944 : IX. tv), továbbá a háború után Csehszlovákiával az áttelepült személyek tartási ügyében hozott határozatok elismerése tárgyában (310/1949. Korm. rend.). Egyezményeink vannak még hatályban a gyámpénztárakkal kapcsolatos kérdések, valamint a gyámságra és gondnokságra vonatkozó egyes kérdések rendezéséről Jugoszláviával is (4710/1920. ME. rend.), mert ezeknek az egyezményeknek a hatályát a jugoszláv kormány a párizsi békeszerződés 10. cikkében biztosított jogánál fogva fenntartotta. (6300/1948. (VI. 9.) Korm. rend. 6. pont.)*

Az említett egyezményeken kívül a külföldi bírói határozatok végrehajtása tekintetében a *viszonsóság* egy állammal sincs jelenleg megállapítva, és így jelenleg az igazságügyminiszter által megállapított viszonsóság alapján nincs helye végrehajtásnak. (324/1957. IM. III. 2. sz. közlemény).

VII. Ami a fentebb említett általános hatályú végrehajtási egyezményeinket illeti, mindenekelőtt meg kell jegyezni, hogy bár azok nagyjában hasonlóan egymáshoz, egyes rendelkezéseikben mégis bizonyos eltéréseket mutatnak. Ebből a szempontból nagyobb eltéréseket találunk egyrészt a német és a szovjet, másrészt a csehszlovák és bolgár egyezmények szövegezése között, mely két utóbbi szövegezése teljesen hasonló. A fő eltérések egyrészt a német és a szovjet, másrészt a bolgár és csehszlovák egyezmények között a következők : 1. a német és a szovjet egyezmények szövegezésükben élesebb határt vonnak a külföldi bírósági határozatok elismerése és végrehajtása között, mint a másik két egyezmény, ami dogmatikailag helyeselhető ; 2. a német egyezmény külön szól a választottbírói határozatok végrehajtásáról (56. cikk), a másik három nem, ami azt jelenti, hogy a szovjet, a bolgár és csehszlovák egyezmények nem biztosítják a választottbírói határozatok elismerését és végrehajtását ; (szovjet viszonylatban ezt az 1947: XXVIII. tv-be iktatott egyezmény biztosítja) ; 3. a csehszlovák és bolgár egyezmények

kivonják a végrehajthatóság alól a szerződő államokra és azok szocialista szervezeteire (köztestületeire, közintézményeire, vállalataira, a dolgozók szövetkezeteire) vagy általában az olyan vagyonra vonatkozó bírósági határozatokat, amelyekben a szerződő államoknak érdekeltsége van vagy azok kezelésére vonatkoznak, továbbá az államok között kötött ügyletekből eredő, illetőleg a kereskedelmi vagy árucserееgyezmény alapján lebonyolódó külkereskedelmi forgalomból eredő vagyoni jogi igények és a biztosítási ügyleten, váltón vagy csekken alapuló vagyoni jogi igények tárgyában hozott külföldi határozatokat (csehszlovák 49. bolgár 48.); a német és szovjet egyezmények ezeket nem vonják ki, tehát a német és szovjet egyezmények a végrehajthatóságot sokkal tágabb körben biztosítják, mint a másik kettő; 4. a bolgár és csehszlovák egyezmények a végrehajthatóságot szabályként csak az egyezmény hatályba lépése után keletkezett, illetőleg érvényesített vagyoni jogi igényekre vonatkozó bírósági határozatokra terjesztik ki, a német egyezmény már az 1949. január 1. után keletkezett vagyoni jogi igényekre vonatkozó, az egyezmény hatálybalépése után hozott határozatokra (csehszlovák 48. 1. bek., bolgár 47. 2. bek., német 55. 1. bek.), a szovjet egyezmény pedig a bármikor keletkezett vagyoni jogi igényekre vonatkozó, az egyezmény hatálybalépése után hozott bírói határozatokra is (szovjet egyezmény 46. 2. bek.); 5. mind a bolgár, csehszlovák és német egyezmény megengedi, hogy a másik állam igazságügyminisztere által előterjesztett kérelemre a végrehajtást fogantatosító állam igazságügyminisztere elismerhesse a korábbi jogcímen alapuló vagyoni jogi igényekre vonatkozó bírósági határozatokat is, a csehszlovák és bolgár egyezmény azonban csak az egyezményben taxative felsorolt igényeknél: így a csehszlovák egyezmény a) a törvényen vagy jogügyleteken alapuló tartásra (személyes szükségletek kielégítésére); b) a testi sértés következtében a munka- vagy a keresőképeség csökkenése folytán bekövetkezett kár megtérítésére, vagy a törvényes tartásra jogosult személynek az eltartására kötelezett személy halála folytán keletkezett tartási (személyes szükségletek kielégítése iránti) igényeire; c) a tiltott cselekmény által okozott egyéb kár megtérítésére; d) a magánfelek között létrejött munkaszerződés alapján teljesített munka fejében követelt járandóság fizetésére; e) a kötelező társadalom- (nemzeti) biztosítás alá eső személynek a bejelentési kötelezettség elmulasztása vagy nem kellő teljesítése folytán keletkezett kára megtérítésére irányuló vagyoni jogi igényekre vonatkozó bírósági határozatoknál; a bolgár egyezmény pedig a) a tartási kötelezettségre; b) a tiltott cselekményből keletkezett kártalanítási kötelezettségre; c) a magánfelek között létrejött munkaszerződés alapján teljesített munka fejében követelt járandóságra irányuló igényeknél (csehszlovák 48.2., bolgár 47.4. bek.). Mind a csehszlovák, mind a bolgár egyezmény kimondják, hogy ez nem vonatkozik az egyezmény hatálybalépése előtt lejárt kamatokra és az ez előtt esedékessé vált visszatérő jellegű szolgáltatásokra (csehszlovák 49.3. bek., bolgár 47.5. bek.).

Mind a négy egyezmény csak a jogerős bírói határozatok elismeréséről rendelkezik, a szovjet egyezmény ezen felül a jogerős gyámhatósági határozatok elismeréséről is (46. cikk 1. bek.). A német, szovjet és bolgár egyezmények kimondják azt is, hogy a jogerős nem vagyoni jogi határozatok (a bolgár szerint az egyezmény II. részében foglalt rendelkezéseken alapuló határozatok) elismerése minden külön eljárás nélkül, tehát *ipso iure* történik (német 54., szovjet 46. 1. bek., bolgár 47. 1. bek.), amihez a német egyezmény további feltételként hozzáfűzi, hogy a felek egyike az elismerő állam polgára

legyen, hogy a másik állam bírósága az ügyben nem hozott már korábban jogerős határozatot, illetőleg, hogy a külföldi bíróságnak nem volt az egyezmény alapján kizárólagos joghatósága.

Mind a négy egyezmény szerint a bíróságok előtt kötött bírói *egyezségek* az elismerendő bírói határozatokra irányadó rendelkezések alá esnek (csehszlovák 57., bolgár 55., német 57. 2. bek., szovjet 53.).

A német, szovjet és bolgár egyezmények szerint ugyanez áll a büntető ügyekben érvényesített vagyoni jogi igényekre (bolgár 47. 2. bek.), illetőleg a büntetőbíróságnak a magánfél polgári jogi igényéről hozott jogerős határozatára (német 56. 2. bek., szovjet 46. 2. bek.).

Mind a négy egyezmény kimondja, hogy az elismerendő határozatok végrehajthatók (bolgár 47. 3. bek., német 57. 1. bek., csehszlovák 48. 1. bek., szovjet 46. 2. bek.).

Mind a négy egyezmény szerint a végrehajthatóság, valamint a végrehajtási eljárás tekintetében a végrehajtást foganatosító állam joga irányadó (csehszlovák 54. 3. bek., bolgár 49. 1. bek., német 57. 3. bek., szovjet 47. 1. bek.).

A határozatok végrehajthatósága tekintetében a német egyezmény szerint az adós lakóhelyének bírósága (58. 1. bek.), a csehszlovák egyezmény szerint a végrehajtást foganatosító bíróság határoz (51. 1. bek.).

A kérelmet mind a négy egyezmény szerint az ügyben elsőfokon eljáró bírósághoz vagy az elintézésre illetékes bírósághoz kell benyújtani. Az előbbi a kérelmet az utóbbi bírósághoz továbbítja (csehszlovák 51. 2. bek., bolgár 49. 2. bek., német 58. 2. bek., szovjet 47. 2. bek.). A kérelem kellékei tekintetében a foganatosító bíróság joga irányadó (csehszlovák 51. 3. bek., bolgár 49. 3. bek.). A német egyezmény kimondja, hogy a végrehajthatóság megállapítására irányuló kérelmet a végrehajtási eljárásra irányuló kérelemmel együttesen is be lehet nyújtani (59. 2. bek.). A kérelemhez csatolni kell mind a négy egyezmény szerint: *a)* a határozat kiadmányát a jogerő igazolásával (amit a csehszlovák és bolgár egyezmények szerint, ha a kiadmányból nem tűnik ki, közokirattal kell igazolni); *b)* azoknak az okiratoknak eredeti példányát vagy hitelesített másolatát, amelyekből kitűnik, hogy az eljárást megindító idéző végzést vagy hatósági rendelkezést olyan kötelezettnek, aki nem bocsátkozott az eljárásba, kellő időben és módon kézbesítették; *c)* a kérelemnek és az említett okiratoknak hiteles fordítását (csehszlovák 51. 4. bek., 52., bolgár 50., szovjet 48., német 59., de ez utóbbi szerint a kérelemhez nem kell fordítás).

Az adós a négy egyezmény szerint a végrehajtási eljárás megindításáról határozó bíróság előtt is előterjesztheti a végrehajtandó határozatot hozó bíróság joga szerint őt megillető kifogásokat (csehszlovák 54. 1. bek., bolgár 52., szovjet 50. 2. bek., német 60.). Ehhez hozzátűzi a csehszlovák egyezmény azt is, hogy ha az adós a végrehajtást elrendelő bíróság államának polgára, olyan indítványokat is előterjeszthet, amelyek csak hazai joga szerint érvényesíthetők (54. 2. bek.).

A csehszlovák, szovjet és bolgár egyezmények kimondják azt is, hogy ha a bíróság a végrehajtás elrendelését aggályosnak tartja, a kérelmezőt nyilatkozattételre, szükség esetén hiánypótlásra hívhatja fel és a kérelem tárgyában a kötelezettet is meghallgathatja. Ezenkívül felvilágosítást kérhet attól a hatóságtól is, amely a végrehajtandó határozatot hozta (csehszlovák 53., bolgár 51., szovjet 49.).

A határozat a négy, a csehszlovák, bolgár, német és szovjet egyezmények szerint nem hajtható végre: a) ha a határozatot hozó bíróság a foganatosító bíróság államának joga szerint nem volt illetékes; b) mulasztási ítélet esetében, ha az eljárást megindító végzést vagy hatósági rendelkezést az adósnak vagy meghatalmazottjának nem kellő időben vagy csupán hirdetményi kézbesítés útján, illetőleg a jogsegélyforgalomnak az irányadó egyezményben foglalt szabályaitól eltérő módon kézbesítették; c) ha a határozat ellentétben áll a foganatosító bíróság államában ugyanabban az ügyben hozott jogerős határozattal, ami nem vonatkozik arra az esetre, ha a határozat a végrehajtásról határozó bíróság joga szerint megváltoztatható (csehszlovák 55., bolgár 53., német 61.). Ez a rendelkezése az egyezményeknek azért érdekes, mert több feltételt állít fel a végrehajthatóság elismerése tekintetében, mint a Ppé. 16. §-a, amely nem kívánja, hogy a határozatot hozó bíróság a végrehajtást foganatosító bíróság államának joga szerint illetékes legyen, ezt nem kívánja a szovjet egyezmény sem (51. cikk). Ez, nézetem szerint, nem is indokolható, mert a végrehajtást túlságosan megnehezíti. Ezért a helyes felfogás szerint az említett egyezményeknek ez a rendelkezése restriktíve magyarázandó, mert itt olyan illetékességi szabályról van szó, amely a Ppé. 16. §-ának b) pontjában foglaltak érvényesülését célozza.

A végrehajtással kapcsolatos költségek és illetékek felszámításánál és behajtásánál mind a négy egyezmény szerint ugyanazokat a szabályokat kell alkalmazni, mint a belföldi bírósági határozatok végrehajtásánál (csehszlovák 56., bolgár 54., német 63., szovjet 52.), ami kétségtől igen helyes és indokolt rendelkezés.

VIII. A külföldi eljárás jogi hatásai elismerésének kérdésével függ össze a külföldi *választottbírói határozatok* elismerésének és végrehajtásának kérdése is. A választottbíráskodás intézményének jelentősége különösen a jelen század elejétől fogva a tőkés országokban állandóan emelkedőben van, a Szovjetunióban és a népi demokráciákban ezzel szemben erősen csökkent és a nemzetközi vonatkozású, vagyis olyan ügyekre korlátozódik, amelyekben az egyik fél belföldi állami vállalat vagy szerv, a másik külföldi természetes vagy jogi személy, vagy amelyekben mind a két fél külföldi. Ennek magyarázata az, hogy a szocialista jogfelfogás szerint a polgári jogviták tekintetében az állam bíróságait illeti a döntés. E hatalom csupán akkor tekinthető teljesnek, ha kivételt nem tűrő volta, egyetemessége és kizárólagossága biztosítva van. Ha a felek magukat az állami bíráskodás alól kivonhatnák, ez rést jelentene a szocialista törvényesség épületén.

Az előadottak alapján Magyarországon a Ppé. 17. §-a szerint választottbírói eljárásnak csak akkor van helye, ha a választottbírói szerződés belföldi állami vállalat, illetőleg állami szerv és külföldi természetes vagy jogi személy között keletkezett meghatározott vitás ügyre vagy meghatározott jogviszonyból köztük keletkezhető vitás ügyekre vonatkozik és írásba van foglalva. Hasonlóképpen a nemzetközi ügyekre korlátozza a választottbírói kikötését az 1953. okt. 30-i 68. sz. csehszlovák törvénynek a Pp. 648. §-át módosító 93. §-ának 2. alpontja és az 1958. dec. 8-án kelt jugoszláv Pp. 437. §-a is. Ténylegesen ugyanez a helyzet a Szovjetunióban és a többi népi demokratikus országban is, de itt a tételes jogszabályokban ez nem jut kifejezésre, mert ezek nem korlátozzák a választottbírói kikötését a nemzetközi vonatkozású perekre (így az OSzSzSzK. Pp-jének 19—203., a német

ZPO. 1025—1048., az 1950. évi lengyel Pp. 486—512., 534., 536., a román Pp. 340—371. §§).

A választottbíráskodással kapcsolatban a nemzetközi polgári eljárás-jogot legfőképpen az a kérdés érdekli: *1. hogy mikor tekintendő a választott-bíróság, a compromissum, a receptum, a választottbírószági határozat (ítélet) és egyezség külföldinek; 2. hogyha külföldinek tekintendő, belföldön elismer-hető-e és milyen feltételek mellett.* Erre a két kérdésre a tételes törvények általában nem adnak feleletet. Kivételt képeznek: a német Pp. 1044., Basel-város 1924. okt. 9-i módosított Pp-jének 258. §-a és egyes más svájci kantonok Pp-i (Bern 383., 385., Luzern 366., Schwyz 406., Glarus 348., Freiburg 627., Tessin 433., 439., 446., Neuenburg 475., 476., 487., Zug 225., az új olasz Pp. 800., az 1929. júni. 14-én kelt 147. sz. svéd törvény 5., az 1889—1934-ig kelt Arbitration Act-eket „konszolidáló” 1950. évi angol Arbitration Act, az 1896. nov. 5-i 3084. sz. brazilai decretum 14. §-a, amelyek a külföldi választott-bírószági ítéletek és egyezségek elismerését szabályozzák. A nemzetközi egyezmények közül szabályozzák ezt a kérdést a Bolívia, Paraguay, Peru és Uruguay közt 1889. febr. 12-én kötött és 1940-ben revideált montevidói egyezmény 5. cikke, a Código Bustamante 432. cikke, a Nemzetek Szövet-ségének égisze alatt 1923. szept. 24-én és 1927. szept. 26-án kelt genfi jegyző-könyvek, az Egyesült Nemzetek értekezlete által 1958. jún. 10-én New York-ban elfogadott egyezmény, amely azonban még nem lépett hatályba. Magyar-ország ezekben az egyezményekben nem részes. Jelenleg a külföldi választott-bírószági határozatok elismerését és végrehajtását szabályozó egyezményünk csak a Német Demokratikus Köztársasággal (1958. 20. tvr. 56. cikk), továbbá a Szovjetunióval van (1947: XXVIII. tv.). Ez utóbbinak 17. cikke szerint a szerződő államok kötelezik magukat arra, hogy végre fogják hajtani azokat a döntőbírószági határozatokat, amelyeket az állampolgáraik, szervezeteik vagy intézményeik által kötött kereskedelmi ügyletek kapcsán esetleg kelet-kezett vitákban hoztak, ha az ilyen vitáknak — külön e célra létesített vagy állandóan működő — döntőbírószág útján való eldöntésére vagy maga az ügyletre vonatkozó szerződés, vagy pedig az ügyletre nézve megkövetelt alaki kellékekkel bíró külön egyezmény megfelelő rendelkezéseket tartalmaz. Az említett cikkben körülírt döntőbírószági határozat végrehajtása csupán a következő esetekben tagadható meg: *a)* ha a döntőbírószági határozat annak az országnak a törvényei alapján, amelyben azt hozták, nem bír érvénybe-lépett, végleges határozat erejével; *b)* ha a döntőbírószági határozat a felet olyan cselekedetre kötelezi, amely nem megengedett annak az országnak a törvényei szerint, amelyben a határozat végrehajtást igényel; *c)* ha a döntőbírószági határozat ellentétben áll azon ország közrendjével, amelyben a határozat végrehajtást igényel. A döntőbírószági határozatok végrehajtására irányuló rendelkezések foganatosítása és maga a végrehajtás is a határozatot végrehajtó állam jogszabályainak megfelelően történik.

A Német Demokratikus Köztársasággal kötött egyezményünk 56. cikkének 1. bekezdése szerint az elismert jogerős bírószági határozatokkal egy tekintet alá esnek a választott bírószági határozatok és az ilyen bírószágok előtt kötött egyezségek, ha a választott bírószági szerződés feltételei mind a két szerződő állam jogának megfelelnek.

Minthogy a tételes törvények általában nem szabályozzák sem azt a kérdést, hogy mikor tekintendő a választottbírószági határozat külföldinek, sem azt, hogy a külföldi választottbírószági határozatok a belföldön milyen

feltételek mellett ismerhetők el és hajthatók végre, az irodalomban és az államok bírósági gyakorlatában ezekre a kérdésekre a legellentétesebb feleleteket adták. A választottbíróvási határozatok külföldi jellege szempontjából egyes írók és egyes bírói határozatok (pl. Demangeat)<sup>8</sup> a választott bírúk vagy az elnök honosságát, mások a felek honosságát vagy lakóhelyét,<sup>9</sup> ismét mások a választottbíróvási által alkalmazott anyagi jogot,<sup>10</sup> vagy nemzetközi magánjogot, vagy a választottbíróvási székhelyét (pl. Guldener),<sup>11</sup> vagy a választottbíróvási által alkalmazott eljárási jogot (Riezler, Brachet, a német Reichsgericht 1928. febr. 7-i határozata)<sup>12</sup> tekintik irányadónak. Morelli azt kutatja, hogy a választottbíróvási határozat mely jogrendszerrel származtatja a hatályát (desume la sua efficacia)<sup>13</sup>. Kovács Marcel<sup>14</sup> és a Reichsgericht 1882. nov. 8-án kelt ítélete<sup>15</sup> azt tekintik irányadónak, hogy a választottbíróvási szerződés hiányában mely állami bíróságnak volna a jogvita eldöntésére bírói joghatósága. Mások (pl. Rosenberg) szerint az irányadó az, hogy a határozatot hol tették le, vagy hol kézbesítették;<sup>16</sup> az irodalomban uralkodó felfogás,<sup>17</sup> az 1929. évi svéd törvény 5. szakasza, az 1923. évi genti jegyzőkönyv 2. cikkének 1. bek.-e, az 1930. évi angol Arbitration Act 5. szakasza és az 1958. jún. 8-iki új new-yorki egyezménytervezet szerint végül, hogy a határozatot hol hozták meg.

Nézetem szerint ezek közül az elméletek közül egy sem kielégítő, mert, a választottbíróvási még nem tekinthető külföldinek csupán azon az alapon, hogy a bírúk vagy a felek milyen honosak vagy hol laknak, mert semmi akadálya sincs annak, hogy belföldi bíróságnak külföldiek legyenek a tagjai, vagy hogy a perben külföldiek szerepeljenek felek gyanánt. Nem lehet irányadó az sem, hogy a választottbírák milyen anyagi vagy nemzetközi magánjogot alkalmaztak, mert belföldi választottbíróvási is alkalmazhat külföldi jogot vagy, pl. renvoi esetében, külföldi nemzetközi magánjogot. Nem lehet irányadó az sem, hogy a választottbírák milyen eljárási jog szerint jártak el, mert az eljárási szabályok meghatározása a választottbíróvási függ; sem az, hogy hol van a bíróság székhelye, mert ilyen székhelye rendszerint nincs; sem az, hogy mely jogrendszerrel származtatja a hatályát, mert éppen ez a kérdés, amit el kell döntenünk; sem az, hogy mely állami bíróságnak volna a jogvita elbírálására joghatósága, mert számos állam bíróságának lehet

<sup>8</sup> Demangeat — Foelix, *Traité de droit international privé*. 5. kiad. II. 159. o. A spanyol jog és az azt követő közép- és délamerikai jogok de iure választottbíróvásiágoknál megkívánják, hogy a választott bíró belföldi jogász legyen. Hasonlóképpen azonos állásponton állanak bizonyos esetekben a görög és iráni jogok és az olasz Pp. 812. 1. bek.

<sup>9</sup> A felek honosságának vagy lakóhelyének jelentősége van a magyar, csehszlovák és jugoszláv jogokban és bizonyos tekintetben a francia és olasz jogokban is.

<sup>10</sup> A választottbíróvási által alkalmazott anyagi jognak a görög bírói gyakorlatban van jelentősége, mert ha ez a görög jog, a bírúknak belföldieknek kell lenniök.

<sup>11</sup> Guldener i. m. 108. o.

<sup>12</sup> Riezler i. m. 616. o.; Brachet, *Répertoire* III. 454. o. és *De l'exécution int. des sentences étrangères*. 1928. 12. o. Juristische Wochenschrift, 1928. 21. sz. 1223. o.

<sup>13</sup> Morelli i. m. 348. o.

<sup>14</sup> Kovács, *A Pp. magyarázata*. 2. kiad. 1436. o.

<sup>15</sup> Idézi Újlaki, *A választottbíráskodás kézikönyve*. 3. kiad. 1943. 537. o.

<sup>16</sup> Rosenberg, *Lehrbuch des deutschen Zivilprozessrechts*. 1927. 524. o.

<sup>17</sup> Niboyet, *Traité de droit int. privé français*. 1949. VI. köt. 134. o.; Bartin, *Principes*. I. köt. 608. és köv. o.; Pillet, *Traité pratique*. 1923—24. II. köt. 513. o.; Schnitzer, *Handbuch des IPR*. 2. kiad. 1950. II. köt. 799. o.; Andrioli, *Commento III*. köt. 518. o.; Újlaki i. m. 536. o.

ugyanarra a perre joghatósága ; végül az sem, hogy a határozatot hol tették le, hol kézbesítették, vagy hol hozták meg, mert ez véletlen körülményektől is függhet. Nem lehet irányadó — nézetem szerint — az sem, hogy a felek a választottbíróági szerződésben mely jog alkalmazását kötötték ki, mert a felek akarati autonómiája, kögens eljárási jogról lévén szó, a választottbíróági határozat „honosságának” meghatározására nem terjedhet ki. *A helyes felfogás szerint a választottbíróági határozat külföldi vagy belföldi jellegét annak területi vonatkozásaitól függetlenül kell meghatározni és a határozatot belföldinek kell minősíteni, ha a) a belföldi eljárási jog érvényességi szabályainak megfelel és b) a jogvita eldöntésére a belföldi államnak bírói joghatósága van.*

Az előadottak alapján a magyar jog szempontjából *belföldinek tekintendő* a választottbíróági határozat, tekintet nélkül a választottbíróági szerződés, a választottbíróági határozat területi vonatkozásaira, ha a) *a választottbíróági szerződés megfelel a Ppé. 17. § 1. bek.-ben foglalt rendelkezéseknek*, és b) *a perre a magyar államnak bírói joghatósága van*. Így belföldi a választottbíróági határozat, ha a választottbíróági szerződés belföldi állami vállalat, illetőleg állami szerv és külföldi természetes vagy jogi személy között keletkezett meghatározott vitás ügyre vagy meghatározott jogviszonyból köztük keletkező vitás ügyekre vonatkozik és írásba van foglalva, feltéve, hogy a magyar bíróságnak joghatósága nincs kizárva, tehát pl. külföldi ingatlanra vonatkozó dologi jogi perekben vagy hagyatéki ügyekben, vagy külföldi szabadalom vagy egyéb területileg korlátolt védő jog megsértése esetében folymatba tett perekben. Általában külföldi a választottbíróági határozat, ha a választottbíróági szerződés kizárólag külföldi természetes vagy jogi személyek között jött létre. A belföldi természetes személyek között létrejött választottbíróági szerződésen alapuló választottbíróági határozat semmis és nemlétezőnek tekintendő.

*Külföldi választottbíróági határozat Magyarországon — ha nemzetközi egyezmény, pl. a Szovjetunióval vagy a Német Demokratikus Köztársasággal kötött fentebb említett egyezményeink másképpen nem rendelkeznek — nem ismerhető el és nem hajtható végre. A Ppé. 16. §-a és Vht. 209. §-a a külföldi választottbíróági határozatok tekintetében nem nyer alkalmazást. Külföldi választottbíróági határozat érvénytelenítése iránt Magyarországon rendes bíróság előtt per nem indítható. Kétséges, hogy külföldi választottbíróági határozat alapján magyar bíróság előtt lehet-e teljesítési pert indítani, a külföldi per tárgyaúl szolgáló és külföldi választottbíróági határozattal jogerősen eldöntött polgári jogi igény azonban magyar bíróság előtt új perben érvényesíthető.*

## ПРИЗНАНИЕ ЮРИДИЧЕСКИХ ПОСЛЕДСТВИЙ ЗАГРАНИЧНОГО ГРАЖДАНСКОГО ПРОЦЕССА В ВЕНГЕРСКОМ ПРАВЕ

Иштван Саси

В данной работе автор занимается вопросами признания юридических последствий заграничного гражданского судопроизводства в венгерском праве. При этом он исходит из того, что — как вообще в регламентации гражданского судопроизводства — имеются существенные принципиальные противоречия между социалистическими и буржуазными юридическими системами по вопросам международного процессионального права и, следовательно, также по вопросу регламентации признания юридических последствий

заграничного гражданского процесса. Социалистические и буржуазные юридические системы по разному определяют условия признания юридических последствий процесса, законченного или происходящего еще за границей, а также по иному определяют правила судопроизводства, осуществляемого при признании этих последствий в Венгрии.

Гражданский процесс — по мнению автора — имеет следующие последствия : а) чисто процессиональные последствия (напр. отводы по тождеству или по связи данного дела с другим делом, находящимся в это же время в производстве, формальная и материальная юридическая сила судебных постановлений, исполнимость судебных решений), б) материально-правовые последствия, установленные из процессиональных причин (осуждение лица, проигравшего судебное дело с обязательством оплатить расходы по процессу, обязывание добросовестного лица к выдаче плодов и доходов вещей, являющихся предметом судебного разбирательства и т. п.), в) чисто материально-правовые последствия (напр. признание должника просрочившим, прерывание давности иска, расторжение брака и т. д.). Относительно признания этих юридических последствий различного характера действуют различные принципы. По мнению автора необходимо при совершенно одинаковых условиях признать материально-правовые последствия заграничного гражданского процесса, установленные из процессиональных причин, и те последствия, которые имеют чисто процессиональный характер, как в случае признания последствий процесса *происходящего* за границей, так и в случае признания последствий уже *законченного* заграничного судопроизводства. Что же касается условий признания чисто материально-правовых последствий заграничного процесса, то они различны в зависимости от того, идет ли речь о происходящем за границей, или уже законченном заграничном процессе.

После этого автор подробно излагает условия признания основных последствий заграничного процесса : вышеупомянутый отвод дела, признание решений заграничных судов, далее отечественное исполнение заграничных судебных решений, как в заграничных правах, так и в венгерском праве. Что же касается венгерского права он подробно разбирает положения § 16, — закон ((Pré) 1952 года и § 209—211 (Vht)) 21 закон 1955 года, а также положения : чехословацкого (29. закон 1951 г.), болгарского (2. закон 1954 г.), германского (20. закон 1958 г.) и советского (38. закон 1958 г.) соглашений.

В заключительной части своей работы автор занимается вопросом признания и исполнения решений заграничных третейских судов. По его мнению, заграничный или отечественный характер решений третейских судов необходимо определить независимо от территориальной принадлежности, и решение можно рассматривать как отечественное, если : 1) оно соответствует действующим правилам отечественного процессионального права и 2) для решения юридического спора внутреннее государство имеет юридическое ведомство. При отсутствии противоположного договорного соглашения, заграничное решение третейского суда в Венгрии не подлежит исполнению.

## LA RECONNAISSANCE DES EFFETS JURIDIQUES D'UNE INSTANCE CIVILE ÉTRANGÈRE EN DROIT HONGROIS

István Szász

L'auteur traite de la reconnaissance des effets juridiques des instances civiles étrangères dans le droit hongrois. Il part de la constatation qu'entre les systèmes de droit socialistes et bourgeois, il y a des divergences de principe essentielles en général, et aussi en ce qui concerne la réglementation des problèmes du droit international procédural, et notamment la réglementation des effets juridiques des instances civiles étrangères. Les systèmes de droit socialistes et bourgeois réglementent d'une manière différente les conditions de la reconnaissance des effets juridiques des instances civiles en cours ou terminées à l'étranger, tout aussi bien que la procédure relative à la reconnaissance même.

Selon l'auteur l'instance civile produit : a) des effets juridiques purement procéduraux (comme p. e. la litispendance, l'autorité formelle et matérielle de la chose jugée, force exécutoire) ; b) des effets juridiques matériels déterminés par des motifs purement procéduraux (comme p. e. la condamnation de la partie succombante aux frais et dépens, la condamnation de la partie de bonne foi à rendre les fruits etc.) ; c) des effets purement matériels (comme p. e. la mise en demeure du débiteur, l'interruption de la prescription, la dissolution du mariage etc.). En ce qui concerne la reconnaissance de ces diffé-

rents effets juridiques, celle-ci peut reposer sur des principes différents. Selon l'auteur, les effets juridiques purement procéduraux, ainsi que les effets juridiques matériels déterminés par des motifs procéduraux, doivent être reconnus sous les mêmes conditions tout aussi bien lorsqu'il s'agit de la reconnaissance des effets juridiques d'une instance encore en cours, que lorsqu'il s'agit de la reconnaissance des effets juridiques d'une instance déjà terminée à l'étranger. Par contre, en ce qui concerne la reconnaissance des effets juridiques purement matériels de l'instance engagée à l'étranger, les conditions de la reconnaissance sont différentes suivant qu'il s'agit d'une instance en cours, ou d'une instance déjà terminée.

Dans la suite, l'auteur analyse d'une manière détaillée les deux effets procéduraux les plus importants des instances engagées à l'étranger, et notamment : les conditions de la reconnaissance de la litispendance et des décisions judiciaires étrangères, ainsi que celles de l'exécution forcée de ces décisions, dans les différents systèmes de droit et dans le droit hongrois. En ce qui concerne ce dernier l'auteur examine dans les détails les dispositions de l'article 16 du décret-loi No 22 de 1952, et celles des articles 209 à 211 du décret-loi No 21 de 1955, ainsi que les stipulations des conventions avec la Tchécoslovaquie (décret-loi No 29 de 1951), la Bulgarie (décret-loi No 2 de 1954), la République Démocratique Allemande (décret-loi No 20 de 1958) et l'Union Soviétique (décret-loi No 38 de 1958).

La partie finale de l'étude est consacrée au problème de la reconnaissance et de l'exécution des sentences arbitrales étrangères. Selon l'opinion de l'auteur la question de savoir, si une sentence arbitrale soit à considérer comme étrangère ou non, doit être décidée indépendamment des rapports territoriaux de la sentence. Elle doit donc être considérée comme une sentence nationale : 1<sup>o</sup> si elle correspond aux conditions de validité posées par le droit de procédure interne, et 2<sup>o</sup> si l'État national possède la juridiction concernant l'objet du litige. Les sentences arbitrales étrangères — sauf stipulation conventionnelle contraire — ne sont pas exécutoires en Hongrie.